

Predstavitev prekmurskih rokopisnih pridig iz 1. polovice 20. stoletja

NINA HORVAT

*Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160,
SI 2000 Maribor, nina.horvat7@um.si*

1.01 Izvirni znanstveni članek – 1.01 Original Scientific Article

---

V prispevku so predstavljene pred nekaj leti odkrite prekmurske rokopisne pridige, ki so bile najdene v Martjancih pri sorodnici pokojnega župnika Andreja Berdena. Gre za katoliške pridige, pisane za nedelje in praznike. Vseh skupaj je več kot petsto; pisali so jih različni avtorji. Nastajale so na prelomu iz 19. v 20. stoletje, okvirno do 30. let 20. stoletja, po različnih prekmurskih župnijah – največ jih je iz črenšovske in martjanske. Pridige dopolnjujejo zgodbo o razvoju prekmurskega jezika v Katoliški cerkvi, njihova najdba pa potrjuje, da si cerkvena književnost v Prekmurju zasluži nadaljnje raziskovanje.

The article presents the handwritten sermons of Prekmurje, which were found a few years ago in the Parish of Martjanci at the relative of the deceased parish priest Andrej Berden. These are Catholic sermons written for Sundays and religious holidays. There are more than five hundred in all; they were written by different authors from the turn of the 20th century to approximately the 1930s in various parishes of Prekmurje – most of them from the Parish of Črenšovci and Parish of Martjanci. The sermons complement the story of the development of the Prekmurje language in the Catholic Church, and their finding confirms that the church literature in Prekmurje deserves further research.

Ključne besede: prekmurske rokopisne pridige, prekmurski jezik, Župnija Črenšovci, Župnija Martjanci, Jožef Horvat

Key words: Prekmurje manuscript sermons, Prekmurje language, Parish of Črenšovci, Parish of Martjanci, Jožef Horvat

---

0 Uvod¹ – opis gradiva

0.1 Oktobra 2019 mi je Marko Jesenšek² izročil več kot petsto prekmurskih rokopisnih pridig, da bi jih prepisala in analizirala z jezikovno-zgodovinskega

---

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (*Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine* – vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

² Marko Jesenšek je moj mentor na doktorskem študijskem programu Slovenistične študije na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru.

vidika. Hranila jih je sorodnica Andreja Berdena, nekdanjega župnika v cerkvi sv. Martina v Martjancih, in jih julija 2012 predala Dragu Sobočanu. Ta jih je dal upokojenemu mariborskemu pomožnemu škofu Jožefu Smeju, Smej pa naprej Jesenšku z namenom, da jih ponudi mariborskim študentom slavistike kot »povsem neraziskano gradivo za zanimivo doktorsko temo iz prekmurskega pridižnega jezika« (Jesenšek 2018: 120).

Krajši historiat o pridigah je podal že Jesenšek (2018: 120). Analiziral je eno izmed pridig – v njej je kot avtorja prepoznal Franca Ivanocyja. Navedel je, da je rokopisnih pridig več kot tristo, natančnejši pregled gradiva pa je pokazal, da jih je 538:

- (1) štiri pridige so pisane v madžarskem jeziku (v treh prepoznavam isto pisavo: ena izmed njih je bila zapisana l. 1905 za 5. nedeljo po prazniku Svetih treh kraljev v madžarski župniji Szepetnek, druga je brez letnice, zapisana je bila za 18. nedeljo po binkoštih, tretja prav tako ni datirana – avtor jo je najprej začel pisati v prekmurščini, po nekaj vrsticah se je odločil za madžarščino; pod četrto madžarsko pridigo, zapisano v Murski Soboti 20. 8. 1883, je podpisan Ivanócy Ferencs, tj. Franc Ivanocy);
- (2) ena pridiga (bolj očrt pridige) je zapisana v slovenskem knjižnem jeziku – po jeziku in tudi po vrsti papirja (črtasta pola) sklepam, da je najmlajša izmed vseh, pisava ni podobna nobeni v ostalih pridigah;
- (3) 533 pridig je zapisanih v prekmurskem jeziku in je delo več različnih avtorjev: najstarejša med njimi je iz leta 1874³ (tišinska župnija, naslovljena je z *Na szvétí dén. Od Jezusovoga fziromastva i 'salosztznoga fztalisa*), eno je napisal Franc Ivanocy (*Na dén fv. Floriana*, 4. 5. 1883), pet jih je zapisanih v sicer čitljivi pisavi, ki pa ni lepopisna (po pisavi sodeč jih je zapisal isti avtor); 526 pridig ima zelo podobno, lepopisno pisavo – od tega jih je 169 datiranih z letnicami od 1905 do 1913 (večina teh (152) je nastala v črenšovski župniji), ostalih 357 pridig je nedatiranih.

0.2 V članku predstavljam samo zadnje omenjene pridige iz točke 3, torej 169 datiranih in 357 nedatiranih (skupaj 526) – imajo namreč nekaj stičnih točk: (1) že omenjena lepopisna pisava, ki se sicer na prvi pogled zdi enaka,⁴ temeljitejši pregled in grafološka analiza pa bosta pokazala, koliko različnih avtorjev jih je pisalo;⁵ (2) obojne imajo tudi podobno zunanjo in notranjo zgradbo, (3) prav tako so vse pisane v prekmurskem jeziku. Črkopis prehaja od t. i. prekmurice⁶ do

---

³ Jesenšek (2018: 134) je ugotovil, da jo je napisal Jožef Bagáry, martjanski župnik v obdobju 1874–1912.

⁴ To je treba pripisati pouku lepopisja, ki so ga na slovenskih osnovnih šolah izvajali od leta 1774 – takrat se je imenoval »pravpisanje«. Učitelji so za pouk kurzivne pisave imeli posebne formularje (npr. *Lepopisne vaje* Janeza Levca (1903)). Lepopis je bil kot samostojni predmet ukinjen l. 1959 (na spletu, *Slovenski šolski muzej*).

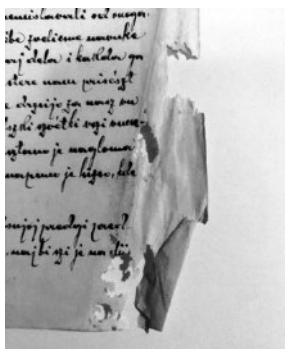
⁵ Za pomoč pri tem se zahvaljujem Karlu Bedernjaku, duhovnemu pomočniku Župnije Črenšovci.

⁶ Dudás (2012: 149) je izrazil potrebo po poimenovanju *prekmurski črkopis* – prej so se zanj pojavljala različna imena: *madžarski črkopis*, *madžarska grafika*, *ogrica*. Ime *prekmurica* je nastalo po vzoru *slovenica*, *ogrica* (Jesenšek 2018: 17, 79).

slovenice, pri čemer so pridige s slovenico mlajše; (4) opazne so tudi vsebinske podobnosti med pridigami.

1 Zunanja podoba pridig

1.1 Velikost pole, na katero so se zapisovale pridige, znaša 21 cm x 17 cm. Večina jih je dobro ohranjenih, nekatere so ob robovih že preperle (Slika 1). Besedilo je lepo vidno, le ponekod je črnilo prešlo skozi papir, kar otežuje berljivost. Nekaj pridig ni popolno ohranjenih – manjka jim ali uvodni ali zaključni del. Število strani je različno, navadno od 4 do 8. Pridige so velikokrat nedokončane (ne končajo se s tipičnim medmetom *Amen*).

Slika 1: Prepereli robovi ene izmed pridig

Zgornji del prve strani pridig je rezerviran za svetopisemski citat in mesto v Svetem pismu, kjer se ta nahaja, npr.: *Tak je Bóg líbo te szvejt, da je Szina szvojega jednorodjenoga dao, da vszaki, ki vu nyém verje, ne szkvari sze, nego ma zsitek vekivecsni. János 3.16.* Pri datiranih pridigah sta pod citatom zapisana kraj in datum v madžarščini (*Elmondtam egészen máskép Turnicsán 1906 Pünkösöd-Hétföm* (Popolnoma drugače sem vam pripovedoval v Turnišču l. 1906 na binkoštni ponedeljek)) ali latinščini (*In festo Epiph. Cs. 1910*, kar pomeni *na praznik Svetih treh kraljev, v Črenšovcih l. 1910*). Navedbi kraja in datuma (če ta je) sledi pozdrav vernikom: pri datiranih pridigah najpogosteje *Pobózsno vu Kr. vküp szpravleni Kerscseniki!*, pri nedatiranih pa *D. V.(!)* ali *D. K.(!)*, kar pomeni »Dragi Verniki« oz. »Dragi K(e)rščeniki«. Za pozdravom pride glavni del (na več straneh) – pridižno besedilo, členjeno na odstavke.

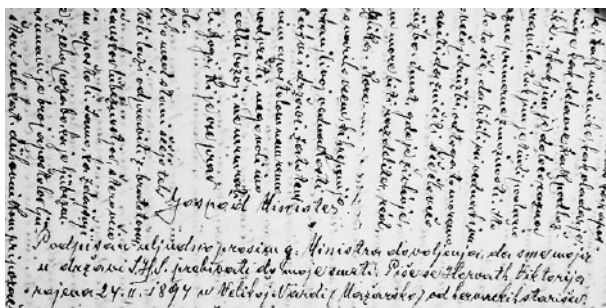
1.2 Na zadnjih straneh pol so pogosto poimensko navedeni župljani, ki so darovali za mašo⁷ (npr. *Cipóth János 2 kor.*; *Pro + Golób Anna A. B.*⁸). Znotraj pole, včasih

⁷ Po navadi svojci darujejo za maše umrlih članov družine vnaprej. – Za to dopolnilo se zahvaljujem recenzentu.

⁸ A. B. je madžarska okrajšava za Doljno Bistrico, kraj, ki spada v župnijo Črenšovci. Podobno so navedeni tudi ostali župniji pripadajoči kraji: F. B. (Gornja Bistrica), K. B. (Srednja Bistrica), T. (Trnje), Zs. (Žižki), Cs. (Črenšovci).

kar med pridižnim besedilom, se neredko pojavijo zametki pisem v različnih jezikih (Slika 2). Navajam nekaj primerov:

1. *Gospod Minister! Podpisan uljudno prosim g. Ministra dovoljenja, da sme moja u državi S. H. S. prebivati do moje smrti. Piše se Horvath Viktorija rojena 24. II. 1894 u Velikoj Nardi (Mažarsko) od hervackih starišev.*
2. *Bizanyitvány. Alulírott, mint a cserencsóczi róm. kath. iskolának iskolászéki elnöke bizanyitom, hogy Szép János képesített tanító 189*
3. *Illustrissime ac Reverendissime Domine Episcopo! Exponitus humiliter Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Episcopo pro parte oratorum Stefano Kramar nato in Lendvaszent-józsef in parochia Bantornya nunc antem in Túskeszer habitato et Barbara Horvath ex pago Túskeszer, qui sunt rom. cath. religiosus et agricultores, ut bona in familia conserventur, inter se matrimonium contrahere intenodunt. [...]*

Slika 2: Nedokončano pismo, zapisano ob pridižnem besedilu

1.3 Veliko pridig je prepognjenih na dveh mestih: na sredini ter kakšen centimeter ali dva od zunanjega roba. Avtorji so jih ob zunanjem robu prepogibali, da so si tako označili mesto, do koder lahko »teče beseda« (pridige so se namreč pisale na prazne pole, brez označenih črt). Domnevam, da so enako storili na sredini pole zato, da so si pridigo lažje vstavili v talar in jo nato uporabili med mašo.

2 Od določitve metodologije dela s pridigami do odkrivanja prvih rezultatov

2.1 Pridige sem najprej razporedila po poglavjih in vrsticah v Svetem pismu (SP). 105 jih nima zapisanega svetopisemskega citata, zato ga je bilo treba poiskati v pridižnem besedilu. V takšnem primeru, pa tudi, ko ob citatu ni bilo dodane navedbe poglavja in/ali vrstice v SP, sem za pomoč uporabila spletno različico (*Biblija.net – Sveto pismo na internetu*). Pridige z enakim začetnim citatom (npr. Janez 8,59) so si vsebinsko in oblikovno, tudi na ravni tvorbe posameznih povedi, podobne. Predpostavljam, da (1) je istemu avtorju pomenila pridiga, ki jo je zapisal »prvo« leto, osnovo v naslednjih letih, ko je zopet pisal pridige za iste nedelje oz. praznike (seveda je misli dopolnil, spremenil, prilagodil), oziroma (2) da so si duhovniki pridige med seboj posojali in kdaj kaj kopirali drug od drugega, morda so na prižnici prebrali tudi pridigo, ki sicer ni bila njihovo delo. V prid prvi tezi govori primerjava uvodov dveh različnih pridig, ki sta bili pisani za 2. postno

nedeljo (napisal ju je isti avtor, a letnici njunega nastanka nista navedeni; po zunanjem videzu pole sklepam, da je druga pridiga mlajša):

Pridiga 1: *Szrecsni szo bili te tri apostoli na gori Tabor, da szo viditi mogli Jézusa vu nebeszkoj diki, vu nebeszkoj szvetloszti. Njega tak vidévszi sze njihovo szrcé z-veszéljom napuni i od toga veszélja szv. Peter etak goriszkricsi: »Goszpodne dobro je nam tú biti, napravmo tri satore.« Kak szrecsni, kak veszéli bodemo pa mi, csi v-nebésza pridemo, v-morje neszkoncsanoga veszélja, da je szv. Petri toga szamo edna kaplica, edna drtinica, tak szladka bila« – pravi szv. Augusztiin. Oh kak dobro bi bilo, csi bi vszi tak szrecsni bili, da bi sze z-Jézusom na vöke mogli veszeliti vu nebeszkoj diki.*

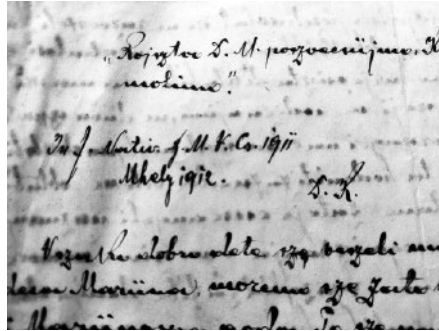
Pridiga 2: *Kak szrecsni szo bili trijé apostoli na gori Tabor, gda szo Jézusa vu nebeszko diko preoblecsenoga viditi mogli. Veszélje, blazsensztvo, stero je szv. Peter vu szrci csüto, je dalo njemi na vüszta ete recsi: »Goszpodne ....« Kak szrecsni pa bomo escse mi, csi v-nebésza pridemo v-mörje neszkoncsanoga veszélja, blazsensztva, gda je zse Petri toga szamo edna kapljica na telko szladka bila – pravi szv. Augusztiin. Oh kak dobro bi bilo, csi bi vszi tak szrecsni bili, ka bi sze z-Jézusom na vöke vu nebeszkoj diki veszeliti mogli.*

Če primerjamo prvi povedi obeh odlomkov, je v prvem primeru časovni pomen izražen z veznikom *da*, v drugem pa je uporabljen veznik *gda*; oba sta splošna panonska veznika. Avtor v drugi pridigi diftong *o:u* v besedi *morje* poudari z ostrivcem nad *o*, besedo *kaplica* (tako v prvem odlomku) pa zapiše po vzoru osrednje-slovenskega knjižnega jezika, torej s palatalnim *lj*. Na oblikoslovni ravni je opazna razlika v rabi pomožnega glagola v prihodnjiku: v prvem odlomku zasledimo daljšo obliko *bodemo*, v drugem krajšo *bomo*. Pridigar je ob drugem zapisovanju iste pridige izboljšal sklanjatev glavnega števnika *tri* v im. mn., saj je števnik v nasprotju s tistim v prvem odlomku (*tri apostoli*) ujemalen s samostalnikom (*trijé apostoli*). Na skladenjski ravni izstopa v prvem odlomku deležje *vidévszi*, ki ga pridigar v (domnevno) mlajši pridigi izpusti. Besedni red v zadnjem stavku drugega odlomka (*.../.../ ka bi sze z-Jézusom na vöke vu nebeszkoj diki veszeliti mogli*) je podvržen tujim (npr. nemškimi) skladenjskim zakonitostim, saj je avtor glagol postavil na zadnje mesto. Mlajša pridiga torej po eni strani predstavlja jezikovno korak nazaj, po drugi strani pa avtor – s postopnim uvajanjem osrednjeknjižnih glasoslovnih in oblikoslovnih različic – nakazuje približevanje osrednjemu tipu knjižnega jezika,⁹ a kakršno koli sklepanje na podlagi tako kratkih zapisov je prehitro.

2.2 V prid drugi tezi govorijo različne datacije in navedbe krajev na posameznih pridigah, kar prikazuje Slika 4. V nekaterih pridigah opažam tudi po dve različni pisavi. To sicer lahko pomeni, da je pridigo avtorja, ki jo je začel pisati, dokončal nekdo drug, ali da je isti avtor pridizno besedilo dopolnil kasneje in da je pisava zaradi tega nekoliko drugačna od prvotne. Na sliki je razvidno, da je bila pridiga prvič brana na praznik rojstva Blažene Device Marije leta 1911 v Črenšovcih (Cs.),

⁹ Nezavedno približevanje knjižne prekmurščine osrednjemu tipu knjižnega jezika je opazno že v Košičevem vzgojnem priročniku *Zobrisani Sloven i Slovenka med Mürov i Rabov* (1845), zavestno, »v duhu ideje o poenotenju knjižnega jezika za vse Slovence«, pa se je Košič tega lotil v *Zgodovini vogerskoga králestva* (1848), ki jo je napisal po Kremplovem vzoru (Orožen 1996: 148). Orožnova (1996: 150) tudi trdi, da »prav jezik Kremplovih *Dogodivšin* postaja most, po katerem se Košič v naslednjih letih spušča, približuje k osrednjemu tipu knjižnega jezika«.

drugič pa leta 1912 v »Mhelyju«, kar je – tako sklepam po mestu najdbe pridig in na podlagi osnutka pisma, zapisanega med enim izmed pridižnih besedil – krajšava za Mártonhely ali Martjance.

Slika 4: Dve različni letnici na pridigi

V nadaljevanju je osnutek pisma, katerega naslovnik je »grof, pravi notranji svetovalec« in v katerem pošiljatelj omenja prijavo na prosto mesto v župniji Martjanci:

*Nagyméltóságú Gróf Valóságos Belső Titkos Tanácsos Ur!
Mint a megüresedő mártonhelyi plebániára pályázók egyike*

V nekaterih pridižnih besedilih izstopajo korekture, ki so jih lahko delali (mlajši) duhovniki, ki so dobili pridige od starejših, ali pa avtorji sami ob ponovni uporabi pridig. Po potrebi so kaj prečrtali (*ocsija*), dopolnili (*poszteli*), besedila so glasoslovno (*vredno > vrejndno, zselénje > zselejnye, tü > te 'potem', lejpi pizsmi > lejpe pejszme* (tož. mn.)), oblikoslovno (*z-Bozson pomocson > z-Bozsov pomocsjov*), besedotvorno (*zapelati > pripelati, fundamenat > fundamentum*) in skladenjsko prilagajali (*blazsensztvo za mense ali pa za vékse napraviti > blazsensztvo poménjsati ali povéksati; da vszigdar sze na nyihov zsitek i na one jakoszt szpominyamo > naj sze vszigdar szpomenémo z-nyihovoga zsitka pa z-nyihovi jakoszt*), leksiko pa preoblikovali skladno z živim, narečnim govorom ali celo osrednjeslovenskim jezikom (*zversil > szpuno, nasztanoli > gratali proti dvóra > vrata, féronga > zagrinjalo, fóрма > podoba*).

2.3 Pridige sem razvrščala tudi glede na cerkveno leto.¹⁰ Z datiranimi pridigami ni bilo večjih težav, saj sta na vseh skoraj dosledno zapisani letnica in nedelja, na

¹⁰ »Cerkveno leto je po koncilski konstituciji o bogoslužju (B 102) spominsko obhajanje odrešilnega dela Jezusa Kristusa, ki ga Cerkev razgrne v teku leta (...)« (Smolik 1995: 173). V starejših liturgičnih učbenikih si, po nekdanjem koledarju, dobe cerkvenega leta sledijo od adventa do božiča prek velike noči do zadnjih dni v cerkvenem letu, ki jim sledi nov advent (prav tam: 178). *Tempus per annum* ali čas med letom je del cerkvenega leta, »ki ne sodi ne v velikonočno ne v božično dobo« (Smolik 1995: 195). Prej so se te nedelje imenovala »po razglašenju« (po prazniku Svetih treh kraljev) oz. »po binškoštih« (Smolik 1995: 195) – tovrstni poimenovanji najdemo tudi v pridigah, ki jih obravnavam, vendar v madžarskem oz. latinskem jeziku –, pri protestantih pa »po Sv. Trojici« (Smolik 1995: 195).

katero se je brala posamezna pridiga. 357 nedatiranim pridigam sem nedelje, na katere so se brale, določala s pomočjo Küzmičevih *Szvéti Evangyeliomov*¹¹ (1804), ki so dostopni na spletu. Tam so namreč evangeliji razvrščeni glede na cerkveno leto, ki je veljalo pred 2. vatikanskim koncilom, torej od tridentinskega koncila do leta 1969. Končni rezultat razvrstitve pridig (po obeh metodah) prikazujem v Tabeli 1.

Tabela 1: Rezultat razvrstitve pridig – primer iz Markovega evangelija

Svetopisemski citat iz pridige	Mesto citata v SP (poglavje, vrstica)	Nedelja v cerkvenem letu
»Razvézalo sze je vezalo jezika njegovoga i prav je gucsao.« Mark. 7.	Mr 7,35	11. nedelja po binkoštih
»Prav je gucsao.« Mark 7.	Mr 7,35	
»Mili sze mi vnozsina ...« Mark 8.	Mr 8,2	6. nedelja po binkoštih
»Odket bi mogoé što njé nasiti z-krúhom eti vu pústini.« Marko 8.	Mr 8,4	
»Vzemi szeden krúhov i hvalo davsí vlomo je i dao je vucsenikom szvojim, da bi pred njé djali i djali szo pred vnozsino.« Mark 8.	Mr 8,6	
»Vzéó je Jézus szedem krúhov«... Mark 8. 6.	Mr 8,6	
»I one je blagoslovo.« Mark 8.	Mr 8,7	
»Jeli so i se nasitili ...«	Mr 8,8	

2.4 Ob določanju časovne umeščenosti pridig v cerkveno leto s pomočjo *Evangyeliomov* se je izkazalo, da so si svetopisemski citati iz pridig in tisti iz Küzmičevih evangelijev zelo podobni; to potrjuje, da so duhovniki – predvsem tisti, ki so se prvič spopadali s pisanjem besedil v prekmurskem jeziku – rabili starejše evangeliarje za pomoč pri pisanju svojih pridig (to se prav tako kaže v jeziku pridig; ta namreč ni enak živemu, narečnemu jeziku, temveč – predvsem na besedni in skladijski ravni – prerašča v nadnarečje, kakršno je bilo oblikovano že v prvih tiskanih prekmurskih knjigah).¹² *Szvéti Evangyeliomi* so sicer izšli v več ponatisih,¹³ tako da vprašanje, kateri/-e natis/-e so imeli pri sebi avtorji pridig, ostaja odprto, kljub temu pa za vzorec podajam primerjavo dveh svetopisemskih citatov iz Küzmičevih *Evangyeliomov* (1906) in dveh iz datiranih pridig (1910 in 1905). Podobnost ne more biti bolj očitna, razlike so zgolj na pravopisni oz. glasoslovni ravni:

¹¹ O jeziku Mikloša Küzmiča so mdr. pisali Vratuša (1939, objavljeno 1974), Novak (1974) Smej (1997), Orožen (2003), v novejšem času Jesenšek (2013).

¹² V mlajše pridige vdirajo tudi že posebnosti posameznih narečnih govorov, npr. v »črenšovskih« pridigah glasoslovne (*kuszmati* (sicer *kosmati*), *udavlejo* (pogosteje *odavlejo*), *uvadi* ('ovadi')), tudi posebnosti na besedni ravni (*škola* 'šola'). Črenšovski govor mdr. raziskuje Koletnik (2008; 2010).

¹³ Prvič l. 1780 v Šopronu, nato še 13-krat v drugih mestih (Vugrinec 2005: 90).

Tabela 2: Primerjava svetopisemskih citatov pri Küzmiču in v pridigah

5. postna nedelja	
1906 (Küzmič)	<i>Popadnoli szo záto kaménje; ka bi v-njega lücsali; Jezus sze je pa szkrio, i vö je so z-Cérkvi.</i>
1910 (pridiga)	<i>Popadnoli szo kaménje, ka bi v-njega lücsali, Jézus sze je pa szkrio i vö je so z-cérkvi.</i>
5. nedelja po veliki noči	
1906 (Küzmič)	<i>Zaisztino, zaisztino velím vam: Csi kaj bodete proszili Ocsu vu iméni mojem, dá vam.</i>
1905 (pridiga)	<i>Zaisztino, zaisztino velim vam: Csi kaj bodete proszili Ocsu vu iméni mojem, da vam.</i>

3 Časovna in prostorska umeščenost pridig

3.1 Jesenšek (2018: 120) je navedel, da so bile pridige pisane med letoma 1905 in 1913. Gre za 169 pridig, ki so bile napisane v tem obdobju (357 jih nima navedenega datuma). Pri nekaterih pridigah lahko (vsaj okviren) datum nastanka ugotovimo iz njihovega vsebinskega dela; navajam nekaj primerov:

24. december 1925: *1925 let je preteklo od prve sv. noči.*¹⁴

23. avgust 1914: *Z-bolécsim szrcom vam naznanim ó zsalosztén glasz, ka szo szv. ocsa X. Piusz papa 20-toga aug. merli.*¹⁵

Vojni čas (1914–1918):

1. *Ne je lehko i prijétno gucsati vu vremeni, vu sterom bleða szmrt brezi miloszrdnoszti na sörki hodi po spitalah i bojicsah i széga z-szvojov osztróv koszóv po mozseh i mladéncah, steri szo vu najlépsi letah.*

2. *Dve leti bode za eden meszec, ka je po pou nocsi sze naznanilo, da je bój vövdaro, i tiszti, stere je duzsoszt domovino branit zvala, szo sze v-czérkev pascsili k-Jezusi.*

3. *Gða sze dnjesz szpominavamo na zidanje i na poszvecsénje té cérkvi, dajmo hvalo Bogi, da mamó szvojo farno cérkev, da jo mamó escse, csi glih szvetovna bojna je divjala pa escse divja, szamo, kak znaménja kazsejo, zse ne de dugo.*

Po navedenih citatih je jasno, da so se pridige zapisovale vsaj do leta 1926, glede na to da je najmlajša, ki se ji lahko določi datum nastanka, pisana l. 1925 ob božiču.

¹⁴ Ena izmed časovnih skal meri čas v letih pred našim štetjem in našega štetja – temelji na krščanskem štetju let, njena osnova pa je gregorijanski koledar, »ki ga je leta 1582 uvedel papež Gregorij XIII.« Po njej »se leta našega štetja štejejo od leta rojstva Jezusa Kristusa iz Nazareta, ki ga zgodovinarji sicer postavljajo med letoma 6 in 4 pr. n. št.« (Maier 1989; cit. po Andrič 2016: 129). Ta koledarski sistem se začne z letom 1 n. št., leta 0 ne pozna (Andrič 2016: 129). Glede na zgornji zapis (*1925 let je preteklo od prve sv. noči*) in glede na zapis v eni izmed datiranih pridig (1907: *vu sterom sze je narodo pred 1907 leti vu szromaskoj betlehemszkoj staliczi*) sklepam, da sta se avtorja pridig ravnala po krščanskem štetju let.

¹⁵ Papež Pij X. je umrl 20. avgusta 1914 (podatek je dostopen na spletu), to je bil četrtek; sklepam, da je bila pridiga brana prvo nedeljo takoj zatem, tj. 23. avgusta.

3.2 Tabela 3 prikazuje število pridig, ki imajo navedeno letnico, po posameznih letih. Pri tem opozarjam, da ni nujno, da je na vseh pridigah zapisana letnica nastanka, saj je ta na nekaterih zapisana z drugim pisalom, in ne s črnim peresom, kot na večini pridig, kar pomeni, da je letnico lahko naknadno zapisal tudi kdo drug, ne avtor pridige. V tabeli navajam še število pridig, ki sem jim letnico nastanka lahko določila glede na način pisanja in glede na nekatere glasoslovne značilnosti – spremembe teh so namreč vidne že v pozdravnem nagovoru, ki je v skorajda vseh datiranih pridigah enak (*Pobózsno...*).¹⁶

Tabela 3: Število datiranih pridig po posameznih letih

Leto	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Skupaj
Št. datiranih pridig	12	16	31	15	27	22	29	13	4	0	169
Št. pridig, ki se jim na podlagi pisave lahko določi letnico nastanka	3	1	1	2	2	1	3	2	6	2	21
Skupaj	15	17	32	17	29	23	32	15	10	2	192

3.3 Večina datiranih pridig (152) je nastala v črenšovski župniji, na enajstih so navedeni še drugi okoliški kraji: 6-krat Turnišče in po enkrat Beltinci, Odranci, Gomilica, Bogojina in Pečarovci – kar pa ne pomeni, da so jih pisali duhovniki iz različnih župnij, saj večinoma gre za isto pisavo. Glede na to da še danes župniki in kaplani hodijo maševat v druge župnije, še posebej ob posvečevanjih cerkva ali godovanjih cerkvenih zavetnikov, in glede na pisavo sklepam, da je tako tudi v tem primeru, torej, da gre za duhovnika (ali več teh) zgolj ene župnije, tj. črenšovske.

3.4 Pri nekaterih nedatiranih pridigah se lahko kraj opravljanja svete maše ugotovi iz vsebine. Navajam nekaj primerov:

1: *Svétek sv. Benedeka, svojega nebeskoga zagovornika obslužava dnjes eta cérkev i vaša fara.*

2: *Odicsena düsa szv. Martina, patróna nase cérkvi i nase fare, koga szvétek szmo vcseraj obszlüzsavali od dnéva njegove szmrti sze tam szvejtü vu nebeszkoj vekivecsnoj diki i ednök po gorisztanejnji sze tam bode tüdi szvejtülo njega odicseno telo, ar je vu celom szvojem zsitki do szmrti vu szvetloszti Jezusove vere zsvivo. I od szv. Martina patróna nase fare, nase cérkvi sze navcsimo dnjesz ono, da kak moremo poleg szvetloszti vere zsviveti?*

3: *Vküper smo se spravili dnjes eti da z-pobóžnim srcom počastimo svéca manternika i zagovornika pri Bogi sv. Vida, ki je pred Bogom patrón i zagovornik ete male kapele.*

Tako lahko prvo pridigo umestimo v Kančevce, drugo v Martjance (tudi izraz »Mhely« 'Mártonhely', ki je ponekod naveden ob letnici (nastanka), priča, da so nekatere pridige nastale oz. bile brane v Martjancih) in tretjo v Strehovce v bogojinski župniji, kjer stoji kapela sv. Vida.

¹⁶ Npr. v letu 1905 je avtor zapisoval *Pobózsno vu Kr. vküp szpravleni Kerscseniki!*, leta 1906 *Pobózsno vu Kr. vküper szpravlyeni Kerscseniki!*, naslednje leto *Pobozsno vu Kr. vküper szpravlyeni Krscseniki!* itn.

4 Avtorstvo pridig

4.1 Pri datiranih črenšovskih pridigah prepoznavam dve različni pisavi, kar pa ne pomeni nujno, da gre za dve različni roki; posameznikova pisava se namreč lahko skozi različna življenjska obdobja in v različnih razpoloženjskih stanjih spreminja. Natančno število avtorjev bo potrdila grafološka analiza besedil. Pisava se spreminja od ležeče do bolj pokončne, od manjše do večje, a oblikovanost črk, slog pisanja in tudi značilnosti na besedni in glasoslovni ravni se v veliki meri ne spreminjajo.

Ob prepisovanju najstarejše prekmurske pridige (veliki petek, 1905), pisane v Črenšovcih, sem bila pozorna na veliko število kajkavskih elementov¹⁷ v besedilu: končnica *-u* v tož. ed. samostalnikov, zaimkov in pridevnikov ž. sp. (*volyu, nyihovu szmert, vszu naturu, nyihovu szvétu glavu, za tvoju düsu, za nyé lejpotu, ju moramo stimati, nasu hizsu, neszrecsu*), kajkavski glagoli (*zbroji 'sešteje', milosztivni lyüidih nasz pomazseju 'nam pomagajo', szu ju pitali, naj nam dójde napamet 'pride', preporucsavam 'priporočam'*), samostalniki (*ricsi, ruke* (avtor naknadno popravil v *roke*)), prislovi (*szuproti*), pridevniki (*manya 'manjša', najlipsa, bili 'bel'*), števniko (*jednu*), deležja na *-uč* (*premlavajucs, pozablyejucs, znajucs*). Tudi nekatere stavčne tvorbe so takoj dale vedeti, da avtor ni slovenskega porekla: *zato i mi rado mati nasu düsu; Od etoga csu vam dnyesz predgati 'bom'; Rado maromo mati nasu düsu; taksi cslovik sze neka pascsi 'se naj'*. Ko je duhovnik napovedal temo pridige, je ob tem »izdal«, da ne izhaja iz okolja vernikov: *Doklecs premislyavamo naj bojde Jezus znami, vasz pa proszim lejpo, poszlsüajte mené zterplyényem, csi ni nej gucsam po vasem jeziku csiszto*.¹⁸

¹⁷ Zaradi pripadnosti župnij dolnjega Prekmurja zagrebški škofiji (1094–1777) so tja prihajali duhovniki iz Hrvaške, zaradi česar se v najstarejših molitvenih obrazcih prekmurskih Slovencev pojavljajo številni kajkavsko-hrvaški elementi. Od ustanovitve sombotelske škofije l. 1777 so v Prekmurje začeli prihajati duhovniki, ki so študirali v Köszezu, Györu in Szombathelyju, ter t. i. Beli Hrvati, »sinovi hrvaških priseljencev, ki so se priselili v 16. stoletju iz hrvaških krajev v kraje zahodne Madžarske, ko so že bežali pred Turki« (Zelko 1972: 10–11). Tudi v črenšovski župniji se je zvrstilo nekaj Belih Hrvatov, npr. Jakob Sabar, 3. črenšovski župnik (1859–1863), Marko Kovačič, 4. črenšovski župnik (1864–1877), Jožef Čačič, 6. črenšovski župnik (1914–1933), kaplan Jožef Horvat (1905–1912) (Zelko 1972: 13). Franc Kuzmič v besedilu *Vezi med Gradiščanskim in Prekmurjem* navaja, da sta bila Gradiščansko in Prekmurje kot sosednji pokrajini do nastanka Kraljevine SHS dobro povezana na več področjih: »Slovanska jezikovna osnova je botrovala, da je sombotelska škofija po zgledu zagrebške nastavljala na Gradiščanskem prekmurske duhovnike, v Prekmurju pa tudi duhovnike iz Gradiščanskega, ki so bili znani kot 'beli Hrvati'« (Kuzmič b. l.).

¹⁸ V. Novak (1972) je analiziral kajkavske prvine v jeziku Franca Temlina, Mihala Severja, Štefana Kuzmiča, Mihala Bakoša in Mikloša Kuzmiča, in sicer na ravni pisave, na glasoslovni, oblikoslovni in leksikalni ravni. Navaja, da so hrvaški in domači duhovniki v času pripadnosti dolnjih prekmurskih župnij zagrebški nadškofiji »docela prepojili verski, cerkveni – in s tem tudi ostali ljudski – jezik s kajkavskimi besedami in oblikami« (Novak 1972: 95). Ugotavlja, da so se nekatere kajkavske besede v Prekmurju tako udomačile, da jih pisci, ki so jih rabili, niso več občutili kot tujih; kajkavci naj bi v prekmurskem verskem izrazju utrdili tudi rabo madžarskih tujk in kalkov (npr. *aldüvati, vadlüvati, düšna vest*) ter latinskih izrazov v madžarski obliki (npr. *plebánuš, cintor*) (Novak 1972: 102).

V črenšovski župniji je v letih 1878–1914 župnikoval Boltižar Vugrinčič (*Kronika župnije sv. Križa v Črenšovcih*¹⁹), kar se ujema z nekaterimi letnicami, navedenimi v pridigah. Boltižar²⁰ Vugrinčič je bil rojen v Medmurju, zaradi česar bi bilo možno predpostavljati, da je on eden izmed avtorjev črenšovskih pridig.

4.2 Podatki o Vugrinčiču so dokaj skopi, a vseeno pomenljivi. V župnijski *Kroniki* je zapisano: »Peti župnik je bil Boltižar Vugrinčič. Župnikoval je od januarja 1878 do 1. oktobra 1914, ko je stopil v pokoj. Stanoval je v Črenšovcih do smrti. Umrli je 1. V. 1917, star 75 let. Pokopal ga je dekan v Dol. Lendavi Florijan Straus ob navzočnosti 16 duhovnikov.« Zelko (1972: 13) o njem navaja, da se je rodil »21.²¹ decembra 1824. pri Sv. Juraju na Bregu²² v Medmurju«. Njegova starša Franc Vugrinčič in Ana Pöszér sta bila plemiškega rodu; oče je bil po poklicu notar.²³ Vugrinčič je bil v duhovnika posvečen 23. aprila 1865. Najprej je bil kaplan pri Sv. Juriju v Prekmurju (1865, 1869–1870 in 1874–1877), pri Gradu (1865–1869), v Beltincih (1870–1874), nato župnijski upravitelj pri Sv. Sebeščanu²⁴ (1877–1878) in župnik v Črenšovcih (Zelko 1972: 13).

Nekajkrat je Vugrinčič omenjen v Kleklovih *Novinah*.²⁵ V 19. številki 4. letnika (13. maj 1917) najdemo njegov nekrolog, v katerem Klekl piše, da so ga »vsi zvali« »Bódi báči«, da je bil po značaju mil, tih, krotek in dobrega srca, malokdaj oster, in da so ga ljudje radi obiskovali. Trinajst let naj bi ga mučila naduha, prav tako je izgubljal vid. Klekl tudi poroča: »Da so teški zgovor meli i tak njihovih predg so popolnoma farniki nej mogli zarazumeti, so dali vpelati v svojoj fari tretji red sv. Frančiška,²⁶ bratovščine olt. Svetstva i Srca Jezusovoga, ka bi se po zvünrednih navukah teh družtev nadomestilo pomenjkanje pri predgah.« (*Novine*, 13. 5. 1917: 1–2) Navedel je tudi, da naj bi Vugrinčiča imeli za »močnoga Vogra«. Zadnjič je maševal na belo nedeljo 1917: »Pri oltari njim je slabo prišlo i keliha so več ne mogli nazaj v segeštijo odnesti, [v]legli so i več ne stanoli.« (*Novine*, 13. 5. 1917: 2)

O tem, da je bil Vugrinčič »močan Voger«, je poročal tudi F. Kovačič po obisku črenšovske župnije: »Sedanja duhovna pastirja sta vneta Madžara, dasiravno rojena prekmurska Slovenca.« (Škafar 1970: 330) Škafar je pravilno ugotovil, da

¹⁹ Zahvaljujem se črenšovskemu župniku Zoranu Carju, da mi je omogočil dostop do dragocene rokopisne knjige.

²⁰ Ponekod (npr. Zelko 1972, Klekl – *Novine*) se pojavlja različica imena z *-d-*, Boldižar, zasledimo tudi Baltazar.

²¹ V Vugrinčičevem nekrologu v *Novinah* (13. 5. 1917) je zapisano, da se je rodil 24. decembra 1824.

²² V naselju Lopatinec (*Novine*, 13. 5. 1917).

²³ »Oča njihov so rojeni na Tišinskoj Golibi i so bili sledkar notariuš pri sv. Martini, mati so pa bili od Sv. Bedenika z tiste rodbine, kak † Ivanoczy i † Borovnjak, dobriva slovenskiva dühovnika.« (*Novine*, 13. 5. 1917: 2).

²⁴ To je prekmursko poimenovanje za (cerkev) sv. Boštjana (v Pečarovcih).

²⁵ Letnik 1, št. 31 (2. 8. 1914); letnik 1, št. 39 (27. 9. 1914); letnik 2, št. 10 (7. 3. 1915); letnik 2, št. 29 (18. 7. 1915); letnik 4, št. 18 (6. 5. 1917 – oznanilo o Vugrinčičevi smrti); letnik 4, št. 19 (13. 5. 1917 – Vugrinčičev nekrolog).

²⁶ III. red sv. Frančiška v Črenšovcih je bil ustanovljen 15. 8. 1911, potrebno pooblastilo za ustanovitev in vodstvo je Klekl prejel že 13. 6. 1910 (Zelko 1972: 14).

gre za Vugrinčiča in tedanjega kaplana Vinca Kereszturyja (1892–1894),²⁷ da pa sta bila »rojena prekmurska Slovenca«, kakor je poročal Kovačič, seveda ne drži.

4.3 Nemogoče bi bilo, da bi se Vugrinčič leta 1905, ko je bival in opravljal duhovniški poklic v Prekmurju že 40. leto zapovrstjo, šele učil prekmurščine, kakor kaže jezik v pridigah. Glede na navedene podatke o njem (slabovidnost, dolgotrajno bolehanje, madžaronstvo, težka razumljivost njegove govornice med ljudstvom) in Zelkovo trditev, da so zaradi slabšanja vida njegovo delo prevzemali kaplani, se zdi verjetneje, da je pridige pisal nekdo drug. To bi lahko bil zgolj Jožef Horvat, ki je bil kaplan v Črenšovcih od 16. marca 1905 do 29. februarja 1912,²⁸ kar pojasnjuje tudi to, kako so se pridige znašle v martjanski župniji: ko je Jožef Horvat končal s kaplanovanjem v Črenšovcih, je pridige vzel s seboj v Martjance, kjer je postal župnik, in tam nadaljeval s pisanjem. Nekatere izmed njih je na prižnici uporabil večkrat, kar potrjujejo zapisi, kot npr. *Dom. IX. p. Pent. Cs. 1911, Mhely 1912*, torej »9. nedelja po binškoštih, Črenšovci 1911, Martjanci 1912«. Horvat je bil sicer, kakor navaja F. Kuzmič (*Vezi med Gradiščanskim in Prekmurjem*), rojen v Nagynardi na Gradiščanskem – ta podatek je tudi dovolj zgovoren, da lahko Horvatu pripišemo zametek pisma, omenjenega v 1. poglavju (»Piše se Horvath Viktorija rojena 24. II. 1894 u Velikoj Nardi (Mažarsko) od hervackih starišev«), v katerem prosi ministra za dovoljenje, da sme njegova sorodnica bivati v Državi SHS. Še en razlog več, da mu lahko pripišemo avtorstvo pridig, so tri madžarske pridige, od katerih je ena zapisana v Szepetneku l. 1905 za 5. nedeljo po prazniku Svetih treh kraljev; tam je namreč Horvat kaplanoval od 4. septembra 1904 do 15. marca 1905, nakar je postal črenšovski kaplan. Pisava v madžarskih pridigah je identična pisavi v črenšovskih pridigah.

5 Sklep

Pridige so Belega Hrvata Jožefa Horvata spremljale od začetka njegovega duhovništva, tj. v Szepetneku in Črenšovcih, kjer je bil kaplan, do smrti v Martjancih, kjer je župnikoval dvajset let. Ostale so na območju njegove domače župnije in pristale pri sorodnici njegovega naslednika, župnika Andreja Berdena, ki jih je verjetno hranil in se po njih zgledoval. Morda je ravno Berden jezikovno in slogovno popravljaval Horvatove pridige, in morda je prav on avtor petih pridig, omenjenih v *Uvodu* (pod točko 3). Odprto ostaja tudi vprašanje, ali je katera izmed pridig Vugrinčičeva. Možnosti, da je Jožef Horvat kdaj pisal po Vugrinčičevem nareku, ne izključujem, saj pisava ni povsod estetska – mestoma prehaja v večjo, bolj okorno in nekontrolirano, ter daje vtis, da sta eno pridigo pisala dva različna avtorja. Nadaljnja jezikovna, zgodovinska in grafološka obravnava pridig bo morebiti razkrila še ostale avtorje, v kolikor jih je več, prav tako bo treba natančneje raziskati življenje in pomen Jožefa Horvata ter mu dati mesto v prekmurski rokopisni slovstveni zgodovini.

²⁷ Obdobje njegovega kaplanovanja v Črenšovcih je navedeno v župnijski *Kroniki*.

²⁸ Razvidno iz njegove službene izkaznice; za poslano se zahvaljujem gospe Lilijani Urlep iz Nadškofijskega arhiva Maribor.

KRATICA

SP – Sveto pismo

VIRI IN LITERATURA

Maja ANDRIČ, 2016: *Okoljska arheologija in paleoekologija: palinologija, arheobotanika in arheozoologija*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Biblija.net – Sveto pismo na internetu. Dostop 10. 2. 2020 na <http://www.biblija.net>.

Előd DUDÁS, 2012: Primerjalni zgodovinski razvoj prekmurskega črkopisa. *Jezikoslovni zapiski* 2/18, 149–165.

Gizella HOZIAN, 1972: *Sad ljubezni do Boga in domovine*. Zgodovinski uvod napisal Ivan Zelko. Murska Sobota: samozaložba.

Kronika župnije sv. Križa v Črensovcih. Hrani Župnija Črensovci. (V rokopisu).

Marko JESENŠEK, 2013: Besedoslovne lastnosti prekmurskega jezika (na primeru Küzmičevega abecednika ABC knjišica na národní soul haszek, 1790). *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. (Zora, 90). 208–217.

–, 2018: Prekmurski jezik v Temlinovem in Kardoševem prevodu *Malega katekizma*. *Prekmurski jezik med knjižno normo in narečjem*. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. (Zora, 129). 70–85.

–, 2018: Prekmurski jezik v Ivanocyjevi pridigi iz leta 1883 Na dén sv. Floriana. *Prekmurski jezik med knjižno normo in narečjem*. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. (Zora, 129). 120–136.

Jožef KLEKL, 1914: Glási. *Novine* 31, 3. (2. 8. 1914)

–, 1914: Zlata meša v Črensovcih. *Novine* 39, 3. (27. 9. 1914)

–, 1915: Pismo črensovskih črnovojnikov od srbske mejé. *Novine* 10, 3. (7. 3. 1915)

–, 1915: Nova mesa v Čserensovcih. *Novine* 29, 2. (18. 7. 1915)

–, 1917: Dom i svet. – Glási. *Novine* 18, 3. (6. 5. 1917)

–, 1917: †Vugrinčič Boldžar, zlatomešnik. *Novine* 19, 1–2. (13. 5. 1917)

Mihaela KOLETNIK (in Mojca HORVAT), 2008: Narečna podoba Prekmurja. *Panonsko lončarsko in kmetijsko izrazje ter druge dialektološke razprave*. (Zora, 60). 9–16.

–, 2010: Prekmurje Agricultural Terminology in the Dolinsko Region. *Slavia Centralis* 3/1, 18–34.

Franc KUZMIČ, b. 1.: *Vezi med Gradiščanskim in Prekmurjem*. Dostop 25. 3. 2020 na <http://www.pomurski-muzej.si/izobrazevanje/gradiva-pomurja/gradivo/gradiscanska>.

Miklós KÜZMIČ, 1804: *Szvéti Evangyeliomi*. Drugi ponatis. V-Szombothelyi: Po Siefs Antoni vu Leti.

Vilko NOVAK, 1972: Kajkavske prvine v prekmurski knjigi 18. stoletja. *Slavistična revija* 1/20, 95–103.

Martina OROŽEN, 1996: Košičev prispevek k zvrstnemu oblikovanju knjižne prekmurščine. *Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 135–151.

—, 2003: Svetniška imena v Küzmičevi Knigi molitveni (1846, 1904, 1914, 1931). *Razvoj slovenske jezikoslovne misli*. Maribor: Slavistično društvo. (Zora, 26). 279–299.

Slovenski šolski muzej. Dostop 25. 3. 2020 na <http://www.ssolski-muzej.si/slo/aboutmuseum.php?page=11>.

Jože SMEJ, 1997: Se je Mikloš Küzmič v svojem prevodu evangyeliomov res naslanjal na Štefana Küzmiča? *Slavistična revija* 45/3–4, 533–544.

Marijan SMOLIK, 1995: *Liturgika: pregled krščanskega bogoslužja*. Celje: Mohorjeva družba.

Ivan ŠKAFAR, 1970: Kovačičevi Spomini na Prekmursko iz leta 1893. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 41/2, 321–352.

Anton VRATUŠA, 1974: Jezik Novoga Zákona in Szvétí Evangyeliomov. *Zbornik Štefana Küzmiča*. Ur. A. Leskovec, M. Medved, J. Ternar. Murska Sobota: Pomurska založba.

Jože VUGRINEC, 2005: Nahajališča sedmero knjig Mikloša Küzmiča. *Pisec sedmerih luči: zbornik s simpozija o Miklošu Küzmiču*. Ur. Lojze Kozar ml. Moravske Toplice: Občina; Murska Sobota: Pomurski naddekanat; Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija. 87–104.

PRESENTATION OF PREKMURJE MANUSCRIPT SERMONS FROM THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

The article presents completely the unexplored material of manuscript sermons from Prekmurje, written from the turn of the 20th century to approximately the 1930s. They were found in the Parish of Martjanci, at a relative of the deceased parish priest Andrej Berden. They were given to the retired bishop Jožef Smej, and Smej then gave them to Marko Jesenšek so they could be studied by students of Slavic Studies at the Faculty of Arts at the University of Maribor. The sermon is over five hundred pages in total. They are all anonymous – written by various Catholic priests. One author was identified, the pastor of Martjanci Jožef Horvat. He was the first chaplain in Črenšovci (1905–1912), where he helped the sick and visually-impaired Boltižar Vugrinčič. He then took over the Parish of Martjanci and led it from 1912 to 1932 and continued to write sermons.

In the article, the sermon structure is also presented. Sermons usually have a biblical quotation with the place in the Gospel (chapter and line). Some of them (169) also indicate the year and the place of origin. Priests used to read them in various parishes of Prekmurje (e.g. in Beltinci, Odranci, Tišina, Martjanci) and on various occasions – on major religious holidays, church consecrations, church patrons' holidays, and also on regular Sundays or Sundays during the year. From 1905 to 1912, 152 sermons were written in the Parish of Črenšovci when the aforementioned Jožef Horvat took them to the Parish of Martjanci. What the actual number of authors is and how long they actually were writing the sermons will be shown by further research – graphological, linguistic and historical. The fact is that the Prekmurje language was preserved in the Catholic Church until at least the 1930s, as can be seen from the quote in one of the sermons (“1925 years have passed since the first holy night”). The Catholic priests may have borrowed sermons from each other. The linguistically less proficient priests (there was a lack of local priests and therefore Croatian or Hungarian priests were sent to Prekmurje) also facilitated their work by first writing a sermon in the language they knew and then translating it into Prekmurje language. The sermons complement the story of the development of the Prekmurje language in the Catholic Church, and their finding confirms that the church literature in Prekmurje deserves further research.